

Dicranum viride

Barkkvastmossa

NE NA LC DD NT VU **EN** CR RE
Starkt hotad (EN)
C2a(i)

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Dicranales, **Familj:** Dicranaceae, **Släkte:** *Dicranum* (kvastmossor), **Art:** *Dicranum viride* - barkkvastmossa (Sull. & Lesq.) Lindb. **Synonymer:** *stamkvastmossa*, *vedkvastmossa*, *Dicranum fulvum* var. *viride* (Sull. et Lesq.) Grout

Kännetecken

Barkkvastmossa är en akrokarp bladmossa som bildar ett par centimeter höga, täta, ofta mörkgröna tuvor på barken av träd. De översta bladen är som fuktiga styvt upprätta, medan bladen längre ner är utstående och raka eller på sin höjd svagt böjda. Som torra är även de nedre bladen mer upprätta. Från en lansettlik bas smalnar bladen gradvis av mot en lång och smal övre del, vilken lätt bryts av om man exempelvis vidrör den med ett finger. De avbrutna bladbitarna kan sprida mossan vegetativt. Bladskivans celler är ganska tunnväggiga och kvadratiske eller rektangulära i hela bladet, och bladskivan är delvis tvåskiktad i övre delen av bladet. Cellerna har i tvärsnitt utskjutande cellväggar och de nedre cellerna har på sin höjd otydliga porer, och bashörnsgrupperna är tvåskiktade. Bladkanten är slät. Nerven är kraftig och utlöpanande, samt har både stereider och avvikande ytceller, något som syns i tvärsnitt. Han- och honplantor är lika stora. Kapslarna är upprätta och mycket sällsynta.

Barkkvastmossa kan förväxlas med de andra arterna i släktet som har blad som lätt bryts av. Nålkvastmossa *D. tauricum* saknar såväl stereider och avvikande ytceller i nerven som utskjutande cellväggar. Dessutom har den längre celler i nedre delen av bladskivan och både övre delen av bladskivan och bashörnsgrupperna är enskiktade. Skör kvastmossa *D. fragilifolium*, som oftast hittas på ved i norra Sverige, har svagt utvecklade stereider i nerven, längre, porförsedda celler i bladbasen, enskiktad bladskiva i övre delen av bladet och dessutom krökta kapslar. Dessutom kan vissa andra arter i familjen som oftast växer på sten ibland växa på bark och sällsynt också ha lite sköra blad. Skärbladsmossa *Paraleucobryum longifolium* känns igen på sin mycket breda och på undersidan fårade nerv samt gråaktigt matta färgton i torka. Kvastmossa *D. scoparium* har bredare bladspetsar, åsar på nervryggen och porösa celler i bladet. Sydlig kvastmossa *D. fulvum* har bred nerv, böjda blad i både torrt och fuktigt tillstånd och tänder på bladspets och nervrygg, men i Skåne har tuvor påträffats som är svåra att skilja från barkkvastmossa (Weibull 2011).

Utbredning och status

Arten förekommer i Sverige norrut till Gästrikland. Den har förgäves eftersökt på lokalerna i Skåne och Västergötland. Vid en återinventering av de dryga 30 aktuella lokalerna 2015 påträffades arten på sammanlagt 328 träd. Ofta är förekomsterna små (någon kvadratcentimeter per träd). På varje lokal förekommer arten ofta på några få träd, men på fyra av lokalerna finns den på fler än 30 träd. Barkkvastmossa förekommer också i södra Norge och södra Finland. I övrigt är den känd från de baltiska staterna, Centraleuropa, delar av Asien och östra Nordamerika. Arten är rödlistad även i flera andra länder i Europa (Hodgetts 2015).

Ekologi

Barkkvastmossa växer framförallt på barken av trädstammar - vanligen av lind, ek, ask och klibbal, men har hittats på flera andra trädslag såsom rönn, björk, lönn, asp och bok. Den hittas ofta på lutande, senvuxna eller knotiga stammar. Miljöerna utgörs ofta av äldre lövrika blandskogar med hög luftfuktighet, t.ex. i närheten av vattendrag och glupar. Lokalerna där arten förekommer har troligtvis en lång kontinuitet av lämpligt substrat. De flesta av lokalerna består idag av relativt täta skogsbestånd, men flera av lokalerna har varit öppnare träd bärande betesmarker i modern tid. I litteraturen finns uppgifter om att den även har hittats växande på klippor och andra typer av substrat. Arten är en mycket bra indikator på värdefulla skogsmiljöer och har ofta många andra rödlistade arter som följearter.

Hot

Skogsbruksåtgärder som minskar mängden rikbarksträd och luftfuktigheten på lokalerna är hot mot barkkvastmossa. Askskottsjukan har decimerat antalet potentiella värdträd på flera lokaler. Många av lokalerna ligger intill reglerade vattendrag, främst vid Nedre Dalälven. Den därmed ändrade vattenregimen gör att dessa skogar fortfarande är inne i en pågående förändring. Gran ökar och tränger ut och dödar flera andra trädslag. Särskilt drabbad är ek där ett flertal träd kommer att skadas eller dö inom några decennier om inte naturvårdande åtgärder görs. Historiskt har luftföroreningar inverkat menligt på populationerna t.ex. i sydvästra Sverige. Dessutom är de flesta förekomsterna av barkkvastmossa små vilket hotar arten på sikt, trots skyddsåtgärder. Ett litet antal lokaler och en begränsad population innebär att artens fortbestånd inte är säkerställt, även om flera av lokalerna idag eller inom snar framtid kommer att bli naturreservat.

Åtgärder

Samtliga kända lokaler måste ges ett ändamålsenligt skydd. På växtplatserna bör trädslag som ask, lind, ek och klibbal gynnas.

Övrigt

Utländska namn - NO: Stammesigd, FI: Katkokynsisammal.

Etymologi: viridis (lat.) = grön.

Uttal: [Dikránum víride]

KEY FACTS Forms dense, green, a few centimetres high tufts. Upper leaves rigid, erect, straight and fragile. Margin entire. Nerve stout, excurrent. Capsules very rare, erect. Vegetative propagation by caducous leaf tips. Male and female shoots of equal size. - Typically found as an epiphyte on deciduous trees, usually on lime, ash or oak, sometimes also on beech. Known from a small number of localities in Sweden, southern Norway and Finland.

Naturvård

Konventioner: Habitatdirektivets bilaga 2, Bernkonventionens bilaga I, Typisk art i 9760 Svämädellövsskog (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Fridlysning: Fridlyst enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845), enligt paragraf: 8. Bestämmelsen gäller hela landet

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

- Crum, H. A., & Anderson, L. E. 1981. Mosses of Eastern North America. *Vol. 1*. Columbia University. New York.
- ECCB. 1995. Red Data Book of European Bryophytes. European Committee for Conservation of Bryophytes, Trondheim.
- Enroth, J. 1989. Endangered and rare Finnish mosses. II. *Dicranum viride* and *Orthodicranum tauricum* (Dicranaceae). *Mem. Soc. Fauna et Flora Fennica* 65: 23-28.
- Frahm, J.-P. & Frey, W. 1983. *Moosflora*. 522 pp. Stuttgart.
- Gradstein, S. R. 1970. *Dicranum tauricum* Sapehin bij Oisterwijn, met opmerkingen over het genus *Orthodicranum* Loeske. *Buxbaumia* 23: 61-64.
- Grout, A.J. 1928-40. *Moss flora of North America north of Mexico*.
- Hedenäs, L. 2006. *Dicranum viride* barkkvastmossa, s. 364. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 6-23], Bladmossor. Sköldmossor - blåmossor : Bryophyta : Buxbaumia - Leucobryum. Artdatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Hegewald, E. 1972. Über das Vorkommen der Laubmoose *Dicranum tauricum* und *Dicranum viride* in Nordrhein-Westfalen. *Dortm. Beitr. Landes. Naturw. Mitteil.* 6: 35-44.
- Hodgetts, N. G. 2015. Checklist and country status of European bryophytes - towards a new Red List for Europe. *Irish Wildlife Manuals* 84. National Parks and Wildlife Service, Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht, Ireland.
- Mönkemeyer, W. 1927. Die Laubmoose Europas. I L. Rabenhorsts Kryptogamen-Flora von Deutschland, Österreich und der Schweiz 1 (4), Ergänzungsband. Leipzig.
- Nyholm, E. 1987. Illustrated flora of Nordic mosses. Fasc. 1. Nordisk Bryologisk Förening, Köpenhamn och Lund.
- Takaki, N. 1972. Geographical distribution of Japanese *Dicranum* species in the Northern Hemisphere. *J. Hattori Bot. Lab.* 35: 31-40.
- Weibull, H. 2011: Åtgärdsprogram för barkkvastmossa, 2008-2016 (*Dicranum viride*). Naturvårdsverket rapport 6431.

Författare

Lars Hedenäs 2006, Rev. Niklas Lönnell & Henrik Weibull 2015